

Тематичний план лекцій

Модуль 1. Політологія як наука про політику

Тема 1.2. Політологія та її місце в системі гуманітарних наук

Політологія як наука про політику. Різноманітність підходів до розуміння та визначення політичної науки, її сутність та структура. Предмет політології. Об'єкт політологічного пізнання. Підходи до визначення предмета політології.

Тенденції розвитку і функціонування політології, її місце та роль у житті суспільства. Місце та специфіка політології в системі гуманітарних наук: взаємозв'язок та взаємозалежність.

Категорії політичної науки, її основні функції. Закономірності, які досліджує політологія.

Структура політичної науки. Складові політичної науки: історія політичних вчень, теорія політики, політична філософія, вчення про політичні інститути та процеси, теорія міжнародної політики, політична історія, політична соціологія, політична психологія, політична географія, політична антропологія. Їхня сутність та специфіка.

Основні стадії становлення і розвитку політичної науки у світі та Україні.

Тема 1.3. Парадигми та методи політології

Основні парадигми політичної науки. Інструментарій політології. Поняття методології, методики та методу.

Методи політології. Основні підходи до визначення загальних методів політології. Використання загальнологічних методів у політичній науці. Емпіричні методи та специфіка їх застосування в політології.

Принципи політології: фундаментальність, єдність логічного та історичного, національного та загальнолюдського, суспільного та особистого, теорії та практики.

Тема 1.4. Політика як сфера суспільного життя

Підходи до розуміння причин виникнення політики. Основні функції політики. Специфічні риси політики. Взаємовідносини політики з іншими сферами суспільства. Рушійні сили політики. Суперечності, потреби та інтереси в політиці.

Структура політики. Суб'єкти і об'єкти політики. Поняття «суб'єкт» та «об'єкт» політики. Особа як первинний суб'єкт і об'єкт політики.

Зміст і структура політичної сфери суспільства. Сутність і основні визначення політики. Місце і роль політики в суспільстві, її види та детермінанти. Політика як форма діяльності і реалізації інтересів та потреб суб'єктів політики. Межі розширення політики.

Цілі та засоби в політиці, їхній взаємозв'язок.

Тема 1.5. Політична влада

Влада як суспільне явище. Поняття і сутність влади, основні концепції влади. Народ – джерело і носій політичної влади. Суперечність відносин панування і підкорення.

Соціальне призначення влади. Основні види влади: політична, економічна, духовна, сімейна. Функції політичної влади.

Характеристики політичної влади. М. Вебер про три типи легітимності влади. Проблема забезпечення легітимності влади. Принцип розподілу влади та її історичні форми.

Функціонування політичної влади. Проблема ефективності політичної влади.

Модуль 2. Історія розвитку політичної думки

Тема 2.1. Історія розвитку світової політичної думки

Зародження політичної думки у країнах Стародавнього Сходу. Політичні вчення Стародавньої Греції. Політична думка та світоглядні ідеї Стародавнього Риму.

Політичні ідеї раннього християнства. Політична думка часів Середньовіччя.

Епоха Відродження – новий етап у розвитку політичної науки.

Політичні концепції Нового часу. Політичні ідеї доби Просвітництва.

Політичні вчення XIX ст. Ліберальна та консервативна політична думка. Виникнення і розвиток соціально-політичних утопій. Виникнення та сутність політичної доктрини марксизму.

Основні школи та течії сучасної зарубіжної політології.

Тема 2.2. Історія розвитку політичної думки в Україні

Формування первісних політичних уявлень. Політична думка Київської Русі. Морально-правові та релігійні уявлення про суспільство. «Руська правда». «Повчання дітям» Володимира Мономаха. Політичні ідеї у Галицько-Волинській державі, Великому князівстві Литовському та в Речі Посполитій (С. Оріховський).

Ідеї політичного і національного відродження України (П. Могила, І. Вишенський, С. Яворський). Розвиток політичної думки вченими Києво-Могилянської академії. Духовно-моральні виміри політики у поглядах Г. Сковороди.

Українська політична думка періоду козацько-гетьманської доби. «Конституція Пилипа Орлика».

Політичні ідеї Кирило-Мефодіївського братства. М. Драгоманов – основоположник політичної науки в Україні. Народницька школа в історії української політичної думки. Політичні ідеї І. Франка та Лесі Українки.

Політичні концепції українських мислителів ХХ ст. Теорія національного самовизначення М. Грушевського. Державницька ідея В. Винниченка. Націоналізм Д. Донцова. Монархічно-гетьманська концепція В. Липинського.

Модуль 3. Політика як системне явище

Тема 3.1. Політична система суспільства

Поняття «політична система суспільства». Політична система як механізм формування і функціонування влади в суспільстві, чинник стабілізації і розвитку політичного життя.

Основні елементи політичної системи, її інституційна, інформаційно-комунікаційна і нормативно-регулятивна підсистеми. Місце і роль у політичній системі держави, політичних партій, політичних асоціацій і об'єднань, різних політичних суб'єктів та їхні взаємовідносини.

Функції політичної системи: визначення цілей, завдань, програми діяльності суспільства, мобілізація ресурсів на досягнення поставлених цілей, інтеграція всіх елементів суспільства.

Типології політичних систем.

Тема 3.2. Політичний режим як функціональний компонент політичної системи

Поняття політичного режиму: його сутність та основні компоненти. Основні типи політичних режимів сучасності: тоталітарні, авторитарні, демократичні. Характеристики політичних режимів.

Недемократичні політичні режими. Авторитарні або диктаторські режими. Тоталітаризм та його ознаки. Конкретно-історичні форми тоталітаризму: більшовизм, фашизм, нацизм. Фактори, що сприяють формуванню тоталітаризму в сучасних умовах.

Трансформація політичних режимів.

Тема 3.3. Держава і громадянське суспільство

Поняття держави, її ознаки, типи. Різноманітність теоретичних підходів до розуміння походження держави. Відмінність держави від інших суб'єктів політичної системи. Функції держави.

Структура держави. Апарат державного управління. Місце і роль управлінського апарату у здійсненні державної політики. Державна бюрократія. Державний патерналізм.

Форми держави. Форми правління, форми устрою, форми політичного режиму.

Типи держав. Принципи соціальної, правової держави. Значення соціальної держави та її різновиди.

Протиріччя держави та громадянського суспільства, механізм їх вирішення. Держава як офіційний представник громадянського суспільства.

Громадянське суспільство. Поняття «громадянське суспільство». Громадянське суспільство як сфера самоврядування вільних індивідів та добровільно сформованих громадян. Головні інститути громадянського суспільства.

Тема 3.4. Політичні партії та громадські організації

Виникнення політичних партій. М. Дюверже про головні детермінанти утворення політичних партій. М. Вебер про основні етапи розвитку політичних партій. Сутність, типи політичних партій, їхня роль у політичному процесі.

Багатоманітність підходів щодо класифікації політичних партій. Поділ партій на кадрові та масові за М. Дюверже. Функції політичних партій у суспільстві.

Поняття та типи партійних систем.

Відмінні та спільні риси громадських організацій, рухів та політичних партій. Різновиди громадських організацій.

Тема 3.5. Політика і особа

Поняття та сутність політичної соціалізації. Зміст і характер, суб'єктивні та об'єктивні чинники політичної соціалізації. Соціальна трансформація та політична соціалізація. Вплив політичних сил на політичну соціалізацію.

Політична соціалізація як процес формування політичного обличчя індивіда, його політичних інтересів. Формування політичної свідомості та політичного досвіду як складний процес політичної соціалізації індивіда. Детермінанти політичної поведінки та участі людини в політичному житті суспільства. Основні етапи та типи політичної соціалізації

Соціально-політична стратифікація суспільства. Поняття соціальної стратифікації. Види соціальної стратифікації. Соціальна мобільність. Види соціальної мобільності. Політична стратифікація та її параметри.

Загальна характеристика прав людини. Покоління прав людини. Специфіка політичних прав людини.

Тема 3.6. Політична культура

Сутність, структура і функції політичної культури. Визначення і структура політичної культури. Політологічні концепції політичної культури. Концепція громадянської культури.

Типи політичних культур. Характерні ознаки політичної культури сучасного політичного суспільства та проблеми його формування.

Політична свідомість як відображення ідейного життя суспільства. Визначення та структура політичної свідомості. Буденна і теоретична свідомість. Складові елементи теоретичної політичної свідомості. Типи політичної свідомості. Форми прояву політичної свідомості. Місце міфів, стереотипів та громадської думки в структурі політичної свідомості. Чинники формування політичної свідомості.

Поняття політичної ідеології. Політична ідеологія анархізму. Ідеологія лібералізму та неолібералізму. Політична ідеологія консерватизму та неоконсерватизму. Політичні ідеології комунізму соціалізму, соціал-демократії.

Тема 3.7. Політичні еліти

Поняття, типологія та механізм формування політичних еліт. Виникнення понять «еліта» та політична еліта». Загальні причини існування еліт.

Теорія еліт Г. Моски, В. Парето, Р. Міхельса. Основні напрями сучасних елітарних теорій: макіавеллістська школа, ціннісні теорії, теорії демократичного елітаризму, концепція плюралізму еліт, ліволіберальні концепції.

Типології еліт. Результативність та інтеграція еліти. Соціальне представництво еліти. Системи рекрутування еліти, їхні переваги та недоліки.

Політична еліта України: особливості формування та етапи еволюції.

Тема 3.8. Політичне лідерство

Лідерство та його специфіка в політичному житті. Поняття лідерства. Ідеї лідерства в історії. Об'єктивні та суб'єктивні сторони лідерства.

Основні концепції політичного лідерства: теорія рис, ситуаційна теорія, психологічна концепція, теорія послідовників.

Типології політичного лідерства.

Тема 3.9. Демократія: теорія і реальність

Багатоманітність тлумачення демократії. Нормативний та дескриптивний (описово-емпіричний) підходи до визначення демократії. Принципи (ознаки) демократії.

Основні концепції демократії. Колективістська (тоталітарна), особистісна (ліберальна), плюралістична (теорія зацікавлених груп). Характерні риси основних концепцій демократії. Демократія як форма держави і як механізм політичної влади.

Форми демократії: ідентитарна (плебісцитарна, пряма) і репрезентативна (представницька). Переваги та недоліки основних форм демократії. Надбання та недоліки сучасної плюралістичної демократії.

Тема 3.10. Вибори та виборчі системи

Поняття виборів та їх місце у формуванні та функціонуванні демократичної держави. Функції виборів. Принципи виборчого права та демократичної організації виборів. Вибори як інструмент політичного маніпулювання та переходу до демократії.

Типи виборчих систем. Мажоритарна виборча система. Пропорційна виборча система. Змішана виборча система.

Тема 3.11. Система міжнародних політичних відносин

Міжнародна політика та міжнародні відносини. Сутність понять «світова політика», «міжнародна політика», «зовнішня політика». Міжнародні відносини як явище політики. Основні напрями в науці про міжнародні відносини. Політичний ідеалізм, політичний реалізм, модернізм.

Міжнародні організації та їхні різновиди. Провідні міжнародні організації сучасності.

Визначення, етапи становлення та основні категорії геополітики. Поняття «геополітика» та основні підходи до його визначення. Дуалізм суші і моря та його концептуалізація в класичній геополітиці.

Україна в геополітичній стратегії світового товариства. Геополітичні аспекти становлення незалежної України.